

The article focuses on the psychological aspect of the addresser/addressee interaction in the text of a code of ethics. It has been ascertained that in order to influence and regulate the addressee's behavior, the addresser uses harsh and mild strategies which include various tactics. The company management style, as well as the type of the addresser/addressee relationships, predetermine the use of a particular strategy in the text of a code of ethics.

Key words: addresser/addressee interaction, strategy, tactic, subordinate and cooperate relationships, addressee's behavior management.

Отримано: 13.09.2010

УДК 159.9

С. Яковенко

Аспекти мемуарів українців Австралії

Розглянуто деякі особливості творів мемуарного жанру українських політичних іммігрантів Австралії, на основі мемуарів доктора філософії та психології Євгена Гливи, письменників Дмитра Нитченка та Василя Сокола. Увага зосереджена на причинах написання мемуарного твору, його мовних аспектах (правопис і лексичний склад) та національній ідеї в творі.

Ключові слова: мемуари, політичні емігранти, Австралія, Євген Глива, Дмитро Нитченко, Василь Сокол, національна ідея, сервілізм, патріотизм, мовні аспекти, советський, правопис Голоскевича, патріотизм, виховання.

Рассмотрены некоторые особенности произведений мемуарного жанра украинских политических иммигрантов Австралии, на основе мемуаров доктора философии и психологии Евгения Глывы, писателей Дмитрия Нитченко и Василия Сокола. Внимание сосредоточено на причинах написания мемуарного произведения, его языковых аспектах (правописание и лексический состав) и национальной идеи в произведении.

Ключевые слова: мемуары, политические эмигранты, Австралия, Евгений Глыва, Дмитрий Нитченко, Василий Сокол, национальная идея, сервиллизм, патриотизм, языковые аспекты, советский, правописание Голоскевича, патриотизм, воспитание.

Твори мемуарного жанру або твори, які містять у собі деякі риси цього типу художнього твору, посідають значне місце в творчій діяльності українців закордоном. Такі твори низки українських повоєнних політичних емігрантів в Австралії, слідуючи традиціям цього жанру, прийняли різні літературні форми: серії листів та

коротких оповідань, щоденники, есе, повісті, романи та інші. Мемуарні твори цих авторів визначаються специфічними мотивами та рисами.

Мотиви або причини, які спонукають українських емігрантів писати мемуари і які є притаманні українським авторам в Австралії, містять в собі як загальні, тобто належні до широкого кола авторів творів цього жанру, так і специфічні, притаманні саме емігрантам. Діапазон загальних причин є досить широким і простягається від (а) цілей, зосереджених на особистітно-сімейній сфері (потреба автора в самопізнанні, що є важливим аспектом життя людини [2, 19], та передача надбаного досвіду й уроків прожитого життя своїм дітям, онукам, а також наступним поколінням) до (б) загальносуспільних цілей, коли автор твору, використовуючи свою позицію на фоні минулих історичних подій, аналізує важливі для себе питання політичного, культурного, психологічного характеру [8, 51]. Специфічні причини, що надають поштовх українським емігрантам до написання мемуарів, можуть включати: ностальгію за Батьківщиною, становлення зв'язку з бувшими співвітчизниками та в деяких випадках, потребу роз'яснити (читачеві та/або собі) підставу такої докорінної зміни в житті, як еміграція, яка в багатьох випадках українських емігрантів повоєнних років і була викликана історичними та політичними подіями на їхній Батьківщині, які стають базою написання твору.

Відмінним зразком деяких з вище перелічених мотивів, може бути вступ до монографії визначного українського психолога та науковця в Австралії, доктора філософії та психології Євгена Гливи: “Совість не лишає мене в спокої; я сильніше почувуюся до обов'язку зафіксувати мої життєві спостереження, особливо тому, що мушу публічно шанувати пам'ять друзів моїх, які мали офіційні вирoki смерті, проголошені нацистським воєнним трибуналом, та які в невідомий час та в незнаних умовах погинули, а я самотній, з волі Бога, залишився живий...”

Друга причина, що пишу ці рядки, це надія, що вони у якійсь мірі впливатимуть на формування характеру українця, на його прообраз, на його життєві цілі та на ієрархію вартостей, які стоятимуть на сторожі його життєвого шляху...” [1, 5]

Написання мемуарних творів для деяких українських авторів в Австралії, які за фахом були письменниками, не було спеціальним проектом, але стало природною, непримушеною частиною їхнього творчого процесу. Такими письменниками були відомі своїм літературним талантом в українській діаспорі та на Батьківщині Дмитро Нитченко та Василь Сокіл. В своїй передмові до першої з

двох книжок спогадів Д. Нитченка “Від Зінькова до Мельборну”, професор Монаш університету Марко Павлишин писав про автора: “Повторюю, Нитченко живе, пишучи. Життя в нього систематично перетворюється в написане, зафіксоване. Місце, де відбувається це перевтілення, щоденник... Щоденники й лягли в основу спогаду, і в пізнішій частині цієї книжки збережено їхню форму, а з нею і притаманну цьому жанрові безпосередність, свіжість і конкретність” [6, 9].

В. Сокіл підсумував мотив написання своїх спогадів таким чином: “...За ці недовгі роки я також “по шляху до безодні” написав і надрукував далекі в кілька разів більше, ніж за десяток років там [радянська Україна (прим.– С. Я.)]. А ми ж із сином ще в дорозі, в праці, в творчому русі! Як певний крок на цьому шляху вважаю і цю книгу спогадів” [7, 357].

Специфічними рисами мемуарних творів емігрантів часто можуть бути такі мовні аспекти творів, як особливі деталі правопису та лексичного складу. На прикладі деяких українських авторів в Австралії можна помітити в деяких випадках дотримування правопису Г. Голоскевича. Найяскравіше ця деталь правопису виділяється в тих випадках, коли є наявними розбіжності між сучасними нормами літературного правопису української мови та правилами правопису, зазначеними в словнику Голоскевича. Ця риса правопису має в собі підтекстуальну інформацію, а саме: знищені радянським урядом правопис та його автор, лишаються символом чисто українського, незалежного слова в еміграції [8, 276]. Деякі головні особливості правопису Голоскевича, це частіше вживання літери “г”: “магістр” [1, 120], “фрагменти” [6, 291] і т.д.; пом’якшення приголосних, як для прикладу, “л” перед голосними “у” та “а”, які на письмі позначаються “ю” та “я”: “клюб” [7, 69], “плян” [7, 238], “кляса” [6, 304]. Також є наявною заміна голосної “а”, яка вживається в нормативному правописі на “я” (як у Голоскевича), після голосних: “діалект” [1, 71], “діалектика” [7, 195], “ентузіаст” [6, 320].

Особливості лексичного складу мемуарів емігрантів містять такі аспекти, як різноманітність географічних назв (міст, країн, річок, гір і т.д. на Батьківщині: “Бережанщина та Підгаєччина” [1, 71], та закордоном “Від Зінькова до Мельборну” [6], “...з південно-західної частини Австралії до Перту в місцевості Піндзяра...” [1, 207]), ботанічних та зоологічних назв: “...свіжим листям “гам тріі” кормилися коалі... Зближаючись, “волабі” та “кенгуру” давали про себе знати...” [1, 214]. Також в мемуарах широкий діапазон лексичних одиниць, які не є нейтральними зі стилістичної точки зору, тобто не належать до загальноновживаної лексики: діаспорні локалізми: “паб” [1, 202] “сендвіч” [7, 302]; транслітерація та

транскрипція українською мовою слів та виразів іноземної мови: “арбайте командос (групи праці)” [1, 112], “фріштікцайт (сніданок)” [1, 113], “сендвіч” [7, 302], “С одной старани, канечно...” [6, 265]; утримання автором, в деяких випадках, рідного діалекту: “цегла на ріжках” та “сохи-колони” [6, 13] та вживання архаїзмів: “чотар” [1, 13], “десятина землі” [6, 13].

Ведучи мову про вживання сленгу в мемуарах з ціллію підтекстуального вираження ідеологічної спрямованості авторів, слід зупинитися на одному важливому прикладі, а саме: вживання запозиченого з російської мови слова “советський”. Це слово, замість українського еквіваленту “радянський”, вживається і доктором Є. Гливою (наприклад, [1, 29]), і Д. Нитченко (наприклад, [6, 349]) в їхніх мемуарних творах. Причина цієї лексичної “помилки” криється в значенні цього слова для українців, які не підтримували, боролися проти радянської влади та її ідеології. Саме через вживання цієї лексичної одиниці, автори мемуарів передають, наскільки це не звучить гіперболічно, ставлення політичних емігрантів повоєнних років до радянського уряду та його дій. Відмова перекладу цього слова на свою рідну мову й вживання в своїх працях символізує неприйняття українцями всієї системи, і така невелика деталь, є дуже важливим компонентом мемуарних творів емігрантів [8, 294].

Можна стверджувати, що в мемуарах українських політичних емігрантів частіше та яскравіше, ніж в творах цього жанру інших авторів, простежується тематика національної ідеї, адже їхня примушена еміграція з рідного краю була спричинена саме тими історичними подіями, які відібрали в Україні її незалежну національну визначеність. Тому що факт еміграції та події, які слідували, відіграли в житті цих мемуаристів принципове значення, тому що, опинившись поневолі на чужині, вони, без перебільшення, жодного дня не забували про свою Батьківщину і її нелегку долю, в їх творах національна ідея має вагомє значення й займає стрижневе місце [3, 14].

Усвідомлення національної ідентичності притаманне кожному народові й часто проявляється в його національній ідеї. Прояви національної ідеї українського народу можна бачити з давніх часів як у фольклорі, так і в збережених рукописах. Знані й шановані свідомим українським народом рідні йому: Шевченко, Міхновський, Куліш, Костомаров, Драгоманов, Франко, Леся Українка, Липинський, Петлюра, Липа, Винниченко, Грушевський, Донцов та інші своєю творчістю, працею та життям несли національну ідею в свій народ. Безсумнівно, говорячи про подвижництво національної ідеї, до низки цих імен належать імена українських емігрантів в Австралії, які жили цим аспектом національної визначеності та відображали це в своїх творах.

Національна ідея в мемуарних творах доктора Є. Гливи, письменників Д. Нитченка та В. Сокола не є претензійним твердженням, а радше вона виявляється через життєві вірування та тверді переконання авторів. Визначення національної ідеї в їхніх творах не обмежується відкритими заявами національної свідомості та патріотизму. Це визначення проявляється в описах авторів таких історичних подій та процесів, як боротьба проти окупантів українського народу за національне самовизначення та утворення суверенної Української держави; збереження та розвиток рідної мови, створення національних шкіл, товариств та організацій, становлення національної інтелігенції, розвиток української культури, науки тощо. Визначення цих процесів обґрунтовано роздумами мемуаристів над цими важливими для українців аспектами життя та збереження своєї ідентичності.

Доктор Є. Глива, психотерапевт за фахом та з багато-десятилітнім досвідом праці в цій ділянці, не ставив собі за ціль докладно аналізувати історичні події, яким він був свідком. Ідеєю його книги “Життєві спостереження – через призму власного серця” є етнічно-психологічний образ українця, ілюстрований історичними фактами, свідком яких автор був особисто. Саме завдяки етнічно-психологічному аналізу українця та виділенню автором твору таких національних рис, як вірування, любов та відданість до власної нації, жертовність, героїзм, любов та шанування краси, правди, послідовність в праці та інші, доктор Є. Глива був спроможний виділити такі аспекти національної ідеї, як патріотизм, національна гордість та самоповага. З іншого боку, доктор Є. Глива, лишаячись вірним своїм принципам, не міг оминати такі негативні риси певних прошарків українського суспільства, серед яких, як акцентує Григорій Сковорода, домінує майже патологічний стан заздрості іншим членам української спільноти [2, 186], упередження до свого, брак самопошани, самодовір’я, лояльності та послуху до власних національних провідників, незаслужене довір’я чужинцям, а найгірше це сервілізм, який демонструється у вислужництві чужим. Автор приділяє темі сервілізму багато уваги в своїй монографії і строго виступає проти цього феномена: “...Лакейство – вислужництво ворогові, який нищить твою національну субстанцію, вбиває твоїх братів по крові, грабує твою землю – це найпідліша поведінка, рівної якій не можна знайти навіть у найнижчому класі тваринного світу – ради життя та честі нації ця огидність, яка часто прикривається словами: “а це інша метода державного будівництва” – мусимо викорінювати, бо вислужництво чужинцям – це пістряк нашої нації, який прямує до самогубства, до смерті, до зникнення нашої нації з

поверхні планети” [1, 91]. Слідуючи ідеям Т. Шевченка, Г. Сковороди та біблійним повчанням про самоповагу та устремління до волі, які є протилежними сервілізму, доктор Є. Глива вважає сервілізм одним з найбільших ворогів національної ідеї і присвячує цьому питанню частину своїх мемуарів під заголовком “Наш історичний сервілізм” [1, 235].

Якщо говорити про патріотизм як одну з основ національної ідеї, то варто згадати визначення цього національного феномена, яке ми знаходимо в праці одного з найвідоміших теоретиків української національної ідеї Дмитра Донцова. Підсумком тверджень дослідника можна вважати те, що втілення позитивно-конструктивного початку національної ідеї, що переводить її на державно-політичний рівень буття, є не що інше, як патріотизм. Під цим поняттям розуміємо комплекс ідейних, духовно-культурних та соціально-політичних принципів і почуттів, основним змістом яких є свідомо любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за його історичне минуле та готовність до захисту Вітчизни. Схоже трактування поняття патріотизму знайдемо в історико-публіцистичній праці визначного письменника і публіциста Юрія Липи [8, 142].

Дмитро Нитченко, пишучи в своїх мемуарах про патріотизм, звертає увагу на те, що патріотизм в людині треба виховувати з вивчення історії свого народу, орієнтуючись на найактивніших носіїв та виразників національної ідеї: “Історія мого патріотизму ішла з самого ґрунту, з історії України та підрадянського оточення. Змалку я прочитав про боротьбу Мазепи проти Москви, потім додали розповіді діда про дії росіян в Україні, про бій під Полтавою та зраду Полуботка й Кочубея” [6, 284]. Доктор Є. Глива, який не тільки в своїх мемуарах, а також на протязі всього творчого та наукового життя привертає увагу до важливості розвитку шляхетних рис людини, започатковуючи їх з самого дитинства, про себе писав так: “Вже від дитинства мене дуже турбують деякі негативні риси “верхніх” прошарків нашого суспільства (про що з великим жалем та докором писав наш великий Шевченко), такі, як брак національної самоповаги, брак рішучості бути сторожем власної, національної долі; брак відповідальності, а радше, лояльності перед власною совістю, й тому діяти на користь чужонаціональних інтересів, вислужництво чужонаціональним та інтернаціональним інтересам; хронічний комплекс меншовартості перед чужинцями; брак належної віри в достойність, шляхетність та силу власної нації...” [1, 6].

Надбані ще в дитинстві почуття любові до Батьківщини, гордості за неї та гідності, були і є збережені й плекані українськими політичними емігрантами, авторами мемуарів, на протязі всього їхнього життя. Біль за долю та майбутність України спонукала їх в

своїх творах відверто висловлювати свої глибоко-особисті думки та почуття до рідної землі та її народу:

“Тужу за нею. За вільною Батьківщиною. Бо, дійсно, Батьківщина там, де свобода. І свобода – це також батьківщина.

Велика туга моя за рідним краєм сповнена гіркою болю за всі приниження, які люди моєї землі не тільки покійно терплять, але, спантеличені та стероризовані, навіть погоджуються вважати тюремний режим нормальними умовами життя.

Поневолена Батьківщина не потребує сентиментальної туги за нею. Вона шукає порятунку, бо вона в неволі. Журливе вболівання не врятує її, не принесе волі. Волю належить не випрохувати, а виборювати” [7, 358].

Список використаних джерел

1. Глива Є. Життєві спостереження – через призму власного серця / Є.Глива. – Острого: Видавець СПД Свинарчук Р.В., 2009. – 272 с.
2. Глива Є. Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди / Є.Глива. – К.: Видавництво ТОВ “КММ”, 2006. – 256с.
3. Голоскевич Г. Правописний словник /Г.Голоскевич. – Нью Йорк: Видавниче Товариство Книгоспілка, 1962. – 451 с.
4. Донцов Д. Дух нашої давнини /Д.Донцов. – Дрогобич: Видавництво Відродження, 1991. – 342 с.
5. Липа Ю. Призначення України/ Ю.Липа. – Львів: Просвіта, 1992. – 270 с.
6. Нитченко Д. Від Зінькова до Мельборну/ Д.Нитченко. – Мельбурн: Видавництво “Байда”, 1990. – 407 с.
7. Сокол В. Здалека до Близького. – Едмонтон: Канадський інститут українських студій Альбертський університет, 1987. – 358 с.
8. Яковенко С. An analysis of the memoir as a literary genre, with reference to the work of D. Nytczenko. (Аналіз мемуарів, як літературного жанру на основі праці Д. Нитченка) (Магістерська теза) – Сідней: Macquarie University, 2001. – 352 с.
9. Яковенко С. Fusion. Research Project. (Злиття. Дослідницький проект, неопублікований)/ С.Яковенко. – Сідней, 2009 – 171 с.

Some peculiarities of the works of Ukrainian political memoirs genre of immigrant Australia, based on the memoirs of doctor of philosophy and psychology Eugene oyster, writers and Nytchenka Dmitry V. Sokol. The focus on the reasons writing memoirs of a work, its linguistic aspects (grammar and lexical structure) and the national idea in his essay.

Key words: memoirs, political emigrants, Australia, Eugene Veshenka, Dmitry Nytchenko, Basil Sokol, national idea, servility, patriotism, linguistic aspects, Soviet, pravopys Holoskevycha, patriotism.

Отримано: 30.06.2010